

ชนต่างภาษาในทัศนะของชนชั้นนำสยาม : ประวัติศาสตร์นิพนธ์ ชาติพันธุ์วรรณา และความหลากหลายในพหุสังคมรัตนโกสินทร์

FOREIGNERS IN ELITES' PERSPECTIVE: HISTORIOGRAPHY, ETHNOGRAPHY AND DIVERSITY IN PLURALIST SOCIETY IN BANGKOK PERIOD

มานิช พรหมปัญญา
มหาวิทยาลัยสยาม

บทคัดย่อ

ความมุ่งหวังที่ต้องการให้สังคมไทยเป็นสังคมอุดมความรู้มุ่งบูรณาการความรู้ชุดแข็งควบคู่กับความรู้ฝังลึก เสริมสร้างสมรรถนะและมีการถ่ายทอดสู่สังคมเพื่อพัฒนาเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ในโลกยุคโลกาภิวัตน์ แต่อุปสรรคทำให้ความรู้ทั้งสองสวนทางกันในทางปฏิบัติ ด้วยเหตุผล 3 ประการคือด้านข้อมูลข่าวสาร องค์ความรู้ไทยไม่พัฒนา และโลกทัศน์ของประชาคมไทยที่มีต่อประเทศรอบด้านไม่ได้เปลี่ยนไปจากเดิมเท่าไรนัก ทำให้องค์ความรู้และการรับรู้เกี่ยวกับเพื่อนบ้านของไทยติดอยู่ในกรอบหรือพรมแดนที่จำกัดฝังลึกในสังคมการศึกษาไทย ปัจจุบัน เช่น ปัญหาประการหนึ่งคือ “การหมกมุ่นกับตนของไทย” (Thai Centric) ที่มุ่งให้ไทยคือศูนย์กลางของทุกเรื่อง และมุ่งแสวงหาเพียงความรู้ทางประวัติศาสตร์อันจำกัดในหลักฐาน การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งประเด็นในเรื่องชนต่างภาษาในทัศนะของชนชั้นนำสยาม ตั้งแต่ต้นรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325 - 2394 ในจิตรกรรมฝาผนัง โคร่งภาพและประวัติศาสตร์นิพนธ์เพื่อสะท้อนภาพสังคมที่หลากหลายด้วยชาติพันธุ์ที่ถูกกละเลย การศึกษาครั้งนี้พบว่า จิตรกรรมฝาผนัง และโคร่งภาพ เป็นหลักฐานชั้นต้นที่เสนอวิวัฒนาการทางสังคมสยามระหว่างปี พ.ศ. 2325 - 2394 ควบคู่กับประวัติศาสตร์นิพนธ์ร่วมสมัย จึงมิได้มีแต่ชนชาวไทย ชาวจีน หรือตะวันตกเท่านั้น หากแต่ชนต่างภาษาเหล่านี้กลับมีบทบาทแผ่ร่อบทบาทร่วมเคลื่อนขับเคลื่อนสังคมไปพร้อมกันภายใต้พลวัตแห่งสังคม เศรษฐกิจ การเมืองสยามร่วมสมัย

คำสำคัญ : การจัดการความรู้, ประวัติศาสตร์นิพนธ์, จิตรกรรมฝาผนัง, ชาติพันธุ์วรรณา

ABSTRACT

The great expectation of scholar toward Thai society to be the knowledge society, which has been integrated between explicit knowledge and implicit knowledge, to engine and transfer to social, to develop social to be Thai knowledge society in globalization. In fact, the huge treat made its paradox in practice because 3 factors: information, undevelopment Thai knowledge and Thai perspective to her neighbors' driveless. Their body of knowledge and perception toward her neighbors is dept sustained in Thai academic framework. Example "Thai Centric", Thai has centralized for all dimensions and limited reached history knowledge in only literature evidences. This essay studied foreigners in elites' perspective in early Bangkok period (1782-1851) in contemporary religious wall painting, novel and historiographies, for reflect ethnics in Thai society, who were neglected. As the result, their hidden roles drived Thai social movements, pushed dynamic of social, economy and politic in their contemporary history.

Keywords : Knowledge Management, Historiography, Wall Painting, Ethnography.

บทนำ

สังคมปัจจุบันมีความแตกต่างกันตามโลกาภิวัตน์ ทิศทางการแสวงหาความรู้ในคริสต์ศตวรรษที่ 21 ที่มุ่งเน้นให้สังคมไทยเป็นศูนย์กลางการสื่อสารและสังคมความรู้มากยิ่งขึ้น โดยมุ่งเน้นการยอมรับโดยความได้เปรียบในการแข่งขันและความเติบโตทางเศรษฐกิจ ขึ้นอยู่กับความสามารถของสังคมที่แสวงหา ถ่ายทอด และใช้ความรู้ที่มีประสิทธิภาพ (OECD, 1996; UNESCO, 2006) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ได้วางแนวทางการเพิ่มขีดความสามารถเพื่อการเพิ่มพูนศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ให้สอดคล้องกับสังคมฐานความรู้ (Knowledge-Based Economy) นำสังคมไทยไปสู่ "สังคมพอเพียง สีเขียว และมีความสุข" (Happiness, Green, Sufficiency Economy) สังคมที่กล่าวนี้จะมีขึ้นได้ ต้องเป็นสังคมที่มีความรู้และมีวัฒนธรรมเป็นฐานการพัฒนา คนในสังคมต้องมีความกระตือรือร้นในการศึกษาเล่าเรียนอย่างต่อเนื่อง มีการพัฒนาและการวิจัยวัฒนธรรมที่สร้างคุณค่า นำมาประยุกต์ใช้ความรู้และคุณสมบัติความเป็นไทย เพื่อเพิ่มคุณค่าทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง การจัดการความรู้ (Knowledge Management) ให้มีศักยภาพและส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ที่พร้อมเผยแพร่ความรู้ภายในองค์กรสู่สังคมและประเทศ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องตระหนักถึงความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) หรือ การระบุความหมายที่ชัดเจน มีรายละเอียดที่สามารถจดบันทึก เก็บบันทึกและเรียกมาใช้ได้ แต่ความรู้ฝังลึก (Implicit or tacit knowledge) ซึ่งเป็นความรู้อันก่อเกิดจากประสบการณ์ของแต่ละบุคคลนั้นยากที่จะบันทึกและเก็บไว้ (Evans, Campbell, and Stonehouse, 2006) ความรู้ทั้ง 2 ประเภท เริ่มที่ตัวบุคคลเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะและมีการถ่ายทอดสู่สังคมเพื่อพัฒนาเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อสร้างความได้เปรียบที่แตกต่างประการหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม คำถามประการสำคัญคือประเทศไทยมีองค์ความรู้ (Body of Knowledge) ที่พร้อมในการเป็นส่วนหนึ่งในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economy Community : AEC) ภายในปี 2563 นี้เพียงไร สุเนตร ชุตินธรานนท์ ได้กล่าวถึงปรากฏการณ์ทางความคิด 3 ประการที่เป็นอุปสรรคต่อปัญญาชนไทยจำต้องตระหนักเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านคือ ประการแรก คือด้านข้อมูลข่าวสาร ตัวอย่าง มีข่าวว่าพม่าได้ย้ายเมืองหลวง แต่แท้จริงแล้วสังคมไทยมีความรู้ความเข้าใจและข้อมูลข่าวสารดังกล่าวเพียงใด? ในภาคการศึกษาสังคมอาจจะยังไม่รู้ด้วยซ้ำว่าการย้ายเมืองหลวงนี้มีนัยอย่างไร หรือกรณีที่พม่าเกิดการเปลี่ยนแปลงทางอำนาจที่ส่งผล

ให้นายพลจีนยื่นมือลงจากอำนาจ หรือกรณีการเผาสนามฟุตบอลในกัมพูชา สังคมไทยยัง “มีดเปิดด้าน” ในเชิงข้อมูลข่าวสาร ทั้งที่ประเทศไทยมีการลงทุนอย่างมหาศาลอยู่ในกัมพูชา จากที่กล่าวมาเห็นได้ว่าสังคมไทยยังขาดสำนึกในปัญหาหรือมิติด้านข้อมูลข่าวสารที่ลุ่มลึก **ประการที่สอง คือ องค์กรความรู้ไทยไม่พัฒนา** องค์กรความรู้ในที่นี้หมายถึงความรู้ที่ถูกจัดระบบ เนื่องจากความรู้ที่สังคมไทยมีกับประเทศเพื่อนบ้านยังล้าหลังและไม่ได้จัดระบบให้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เห็นได้ว่าในแวดวงการศึกษายังขาดหลักสูตรการศึกษามีคุณภาพ ขณะเดียวกันยังขาดทรัพยากรมนุษย์ในจำนวนที่เหมาะสม ขาดศูนย์ศึกษาหรือห้องสมุดที่สมบูรณ์เกี่ยวกับประเทศรอบด้านหรืออาเซียนโดยรวม ถึงแม้ความรู้ที่สังคมไทยเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านจะได้เคยถูกจัดระบบมาบ้าง แต่ความรู้ส่วนใหญ่ก็ล้าสมัยเพราะถูกจัดระบบขึ้นในยุคสงครามเย็น และจากยุคนั้นเป็นต้นมายังไม่ปรากฏการจัดการระบบใหม่ให้พร้อมเผชิญกับคำถามและปัญหาใหม่ ๆ ทำให้องค์กรความรู้ที่มีกลายเป็นอุปสรรคต่อการสร้างการรับรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องและตอบสนองกับเงื่อนไขของสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป **ประเด็นที่สาม โลกทัศน์ของประชาคมไทยที่มีต่อประเทศรอบด้านไม่ได้เปลี่ยนไปจากเดิมเท่าไรนัก** คนไทยยังมองเพื่อนบ้านด้วยสายตาค่อนข้างดูหมิ่นไร้ประโยชน์หรือบางครั้ง มองในฐานะคู่แข่งสงคราม ซึ่งล้วนเป็นมุมมองที่พร้อมจะก่อให้เกิดปัญหาได้ในหลายด้าน และยอมไม่เอื้อให้เกิดการพัฒนาองค์กรความรู้ที่เกี่ยวกับเพื่อนบ้านที่ “ไร้พรมแดน” เหมือนกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในมิติอื่นได้ (สุนทร ชุตินทรานนท์, 2552: บทนำ)

องค์กรความรู้และการรับรู้เกี่ยวกับเพื่อนบ้านของไทยติดอยู่ในกรอบหรือพรมแดนที่จำกัด ความรู้ซัดแจ้งจึงกลายเป็นสิ่งที่สวนทางกับความรู้ฝังลึกในสังคมการศึกษาไทยปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งโลกทัศน์ทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน นับแต่เริ่มตั้งโรงเรียนหลวงแห่งแรกเกิดขึ้นในพระบรมมหาราชวัง (โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ) เมื่อ พ.ศ. 2414 ระบบการศึกษาไทยจึงเริ่มมีแบบแผนและมาตรฐานแบบเดียวกัน โดยผ่านนโยบายการจัดการศึกษา ได้มีการบรรจุ พระราชพงศาวดารย่อ พระนิพนธ์ในสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ เข้าเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาและบรรจุในชั้นมูลศึกษาและประโยคประถมศึกษาลำดับถือว่าเป็นการสถาปนาการรับรู้แก่สังคมไทยอย่างเป็นทางการ แต่กลายเป็นสิ่งกีดขวางความนึกคิด เสรีภาพและจินตนาการของสรรพสิ่ง ถึงขั้นที่ สุนทร ชุตินทรานนท์ กล่าวว่า

ตามมาด้วยกระบวนการสำรวจความรู้ การตีตราชน และคำถามที่เรียกความเชื่อมั่นในองค์กรที่กำหนด

“...องค์กรความรู้ของไทยไม่เฉพาะแต่พม่า แต่รวมถึงประเทศเพื่อนบ้านรายรอบไม่เพียงพอไม่เท่าทัน ทั้งยังล้าสมัยอย่างไม่น่าเชื่อ...” พรพิมล ตรีโชติ กล่าวว่า “...การแจกแจงปัญหานานัปการรวมถึงเหตุผลที่ไม่เฉพาะผู้ปกครองไทยแต่รวมถึงเหล่านักเรียน นิสิต นักศึกษาและคนไทยทุกคนต้องเรียนรู้ประเทศเพื่อนบ้านใหม่ทั้งระบบ...”

กระนั้น ชาญวิทย์ เกษตรศิริ กลับตัดพ้อว่า

“...ประเทศไทยไม่ได้แสดงความสนใจอย่างเพียงพอในอันที่จะทำความรู้จักและเข้าใจเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อาณาบริเวณศึกษาในด้านนี้ของไทยจึงดูจำกัดและหมกมุ่นกับตนเอง ประเทศไทยหันหน้าไปทางมหาอำนาจชั้นนำของโลกอย่างสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่นและประเทศในยุโรป ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม (อาจจะมีความไม่ไว้วางใจดั้งเดิม มรดกจากยุคอาณานิคมหรือหมกมุ่นกับตนเองของไทย)...”

กรอบการดำเนินชีวิต ความคิดการเป็น “คนไทย” ร่วมกับเพื่อนบ้านยกใหญ่ บนความหมายของความไม่พอ ความไม่รู้ และไม่เท่าทัน ดังปรากฏในงานการศึกษา วิจัย วิทยานิพนธ์และคุณิพนธ์ทางประวัติศาสตร์ สังคมศาสตร์และมานุษยวิทยา จำนวนมาก (มาโนช พรหมปัญโญ 2544 : 5-35) ที่มุ่งศึกษาแต่กลุ่มชาวตะวันตก ชาวจีน ชาวอินเดียและชาวญี่ปุ่น อันสัมพันธ์กับประโยชน์ทางธุรกิจเป็นสำคัญ

ปัญหาประการหนึ่งคือ “การหมกมุ่นกับตนของไทย” (Thai Centric) ที่มุ่งให้ไทยคือศูนย์กลางของทุกเรื่อง และมุ่งแสวงหาเพียงความรู้ทางประวัติศาสตร์อันจำกัดในหลักฐาน แนวคิดตามกระแสหลัก ดังที่ พรหมณี บัวเล็ก ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ลักษณะของนายทุนไทย ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2457 - 2482 : บทเรียนจากความรุ่งโรจน์สู่โศกนาฏกรรม” ตัวอย่างงานการศึกษาที่พัฒนาจากคุณิพนธ์ที่มุ่งสนใจศึกษาในกลุ่มชนชาติจีนและคนไทย เชื้อสายจีนต่อพลวัตการพัฒนาเศรษฐกิจไทย และ จักรวรรดินิยมญี่ปุ่นกับพัฒนาการทุนนิยมไทย ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 - 2 (พ.ศ. 2457 - 2484) ที่มุ่งสนใจศึกษาในกลุ่มชนชาติญี่ปุ่นต่อพลวัตการพัฒนาเศรษฐกิจไทย เช่นกัน และวิทยานิพนธ์ อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้งแต่ พ.ศ. 2488 - 2553 ที่มุ่งมองเป็นเอกเทศและไร้ปฏิสัมพันธ์กับชนกลุ่มอื่นในสังคม และจำกัดกรอบทางความคิดและจินตนาการทางประวัติศาสตร์ลายลักษณ์อักษรเท่านั้น การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งประเด็นในเรื่องชนต่างภาษาในทัศนะของชนชั้นนำสยาม ตั้งแต่ต้นรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325 - 2394 ในงานประวัติศาสตร์นิพนธ์ (ศ.ดร.นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้ให้ความหมายของคำว่า “ประวัติศาสตร์นิพนธ์” คือการศึกษาถึงงานเขียนประวัติศาสตร์และรวมถึงการสร้างประวัติศาสตร์ขึ้นมาในโลกตะวันตก ประวัติศาสตร์นิพนธ์เป็นเครื่องมือและความรู้อันจำเป็นสำหรับนำไปสู่การค้นหาคำตอบว่าประวัติศาสตร์คืออะไรและจำทำให้สามารถสร้างคำตอบทางประวัติศาสตร์ที่เป็นของตนเองได้ คูโน นิธิ เอียวศรีวงศ์ 2543 : 14) ที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนัง เพื่อสะท้อนภาพสังคมที่หลากหลายด้วยชาติพันธุ์ มิติทางวาทกรรมที่ทับซ้อน ความสัมพันธ์อันหลากหลายของกลุ่มชนในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ถูกกละเลย ด้วยการวิพากษ์ในบริบทสังคมจากหลักฐานร่วมสมัย

ชนต่างภาษาในประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนัง

ชนบการเขียนจิตรกรรมฝาผนังของไทยมีเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธศาสนา อาทิพุทธประวัติ ทศชาติชาดก ไตรภูมิ และวรรณคดี สอดแทรกวิถีชีวิตผู้คนภายใน เขียนไว้บนโบสถ์ วิหาร ตู้พระธรรม พระที่นั่ง หรือบนผืนผ้า ฯลฯ ภาพชนต่างภาษาที่ปรากฏในงานจิตรกรรมฝาผนังต่างอยู่ในอิริยาบถเฉพาะตามแต่วัตถุประสงค์ของการจัดวางวางในส่วนหนึ่งส่วนใดของอาคาร หรือเนื้อหาหลักของเรื่อง อาทิ จิตรกรรมฝาผนังกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ พระนครศรีอยุธยา ในสมัยอยุธยาตอนต้น เป็นภาพกษัตริย์นักรบจีน สวมชุดเขียวไม่สวมรองเท้า ยืนคู่กับรูปกษัตริย์หรือนักรบ 2 องค์ หน้าคู่สีแดงแต่งตัวมีเครื่องประดับมาก ยืนแบบตักตาสลักของจีนและภาพชาวบ้านแต่งกายคล้ายคนจีน (สวมเสื้อ) เดินถือถาดอาหาร เป็นต้น และภาพทหารอาสาชาวต่างชาติในกระบวนพยุหยาตราทางสถลมารคที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังวัดประดู่ทรงธรรม หรือภาพมารผจญที่ได้บรรยายทัศนะชนต่างภาษาในอากัปภิกิริยาล้อเลียน เช่นที่วัดเกาะแก้วสุทธาราม จังหวัดเพชรบุรี และวัดไชยทิศ บางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร เป็นต้น

เมื่อดูอย่างผิวเผินจะเห็นเพียงแต่ว่าใครคือคนไทย คนจีน และชาติตะวันตกเท่านั้น แต่หากมองอย่างละเอียดลุ่มลึกจะแยกแยะรายละเอียดเช่น ฝรั่งเศสชาวตะวันตกที่เข้ามาในรูปแบบของมิชชันนารีเผยแผ่ศาสนาคริสต์ ในภาพมักเป็นบุคคลชาวซิด หรือชาวอมชมพู มีจุมูกที่โด่งงองุ้มคล้ายตะขอ อันเป็นลักษณะเด่นของชาวตะวันตกเกือบทุกคน สำหรับด้านการแต่งกายมักจะเขียนตามลักษณะจริงที่พบของแต่ละชาติพันธุ์ร่วมสมัยนั้น

ส่วนชาวจีนมักเขียนเป็นตัวบุคคลหากเป็นเพศชายไว้ผมทรงหางเปีย แต่งกายอย่างจีน สวมกางเกงขาว เสื้อแพรหรือภาพชาวจีนในชุดเครื่องแต่งกายแบบสูงศักดิ์ มีเครื่องยศตามแบบขุนนาง (อาทิจิตรกรรมฝาผนังวัดกัลยาณมิตร เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร) แต่กระนั้น จิตรกรรมหาได้ปรากฏแต่ชนเหล่านี้ไม่ เมื่อวินิจฉัยอย่างนี้จะปรากฏหลักฐานชั้นเอกที่สำคัญคือ “โครงการต่างภาษา วัดพระเชตุพนฯ” การจารึกโครงการพร้อมเขียนจิตรกรรมเล่าเรื่องชนต่างภาษา 32 ภาพบริเวณผนังเจดีย์ศาลารายทั้ง 16 หลัง อันได้แสดงถึง “ชาวสิงหล” กล่าวถึงตำนานการสร้างเมืองของชาวสิงหล (ศรีลังกา) แล้วอธิบายลักษณะเครื่องแต่งกาย ซึ่งล้วนทำจากผ้าสีขาวมีความยาวถึงขี้นอก โดยระบุว่าเป็นพระนิพนธ์ใน กรมหมื่นนุชิตชิโนรส, “ชาวสยาม” ซึ่งอาศัยอยู่ ณ เมือง อโยธยา (อยุธยา) สวมเสื้อซึ่งทำจากผ้าอัดลัด นุ่งผ้าปวม และคาดพุง โดยมีการระบุว่าเป็นพระนิพนธ์ใน กรมหมื่นนุชิตชิโนรส, “ชาวกะเหรี่ยง” ซึ่งสวมเสื้อที่เรียกว่า “เสมียนละว้า” และสร้อยลูกปัด จากนั้นกล่าวถึงที่อยู่อาศัยตามป่าและลำห้วย โดยระบุนามผู้แต่ง คือ จำจิตรนุกูล, “ชาวอัฟริกัน” มีลักษณะผมหยิก ผิวดำ ปากแฉะ จากนั้นกล่าวถึงการแต่งกายซึ่งเหมือนกันทั้งชาย - หญิง คือ สวมเสื้อสีขาว นุ่งกางเกงลายสุหรีด และมักใช้ผ้าเช็ดหน้ารูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสคาดเอว จารึกแผ่นนี้ระบุนามผู้แต่งโคลง คือ จำจิตรนุกูล, “ชาวคอคซิช (คัตซ์)” ว่าเป็นชาวยุโรปซึ่งมันคงในลัทธิของตนคือการนับถือพระเยซูว่าเป็นผู้สร้าง โลก จากนั้นอธิบายถึงการแต่งกาย คือ สวมเสื้อ, กางเกงและสวมหมวกเหมือนชาวอังกฤษ ตอนท้ายระบุถึงถิ่นที่อยู่และชื่อเชื้อชาติ จารึกแผ่นนี้ระบุนามผู้แต่ง คือ พระญาณปริยัติ, “ชาวอิตาเลียน” ว่ามีการแต่งกายเหมือนชาวอังกฤษและอาศัยอยู่ในประเทศ อิตาลี ซึ่งตั้งอยู่ทางใต้ของดินแดนตะวันตก โดยพริ้งพร้อมไปด้วยทหาร จารึกแผ่นนี้ระบุผู้แต่งคือ ขุนธนสิทธิ์, “ฝรั่งเศส” ว่ามีการแต่งกายโดยสวมเสื้อสักหลาดสีดำ อินทร์ธนูทอง สวมกางเกงและมีนาฬิกาขนาดเล็กห้อยที่กระเป๋า จากนั้นกล่าวถึงที่ตั้งของประเทศว่าอยู่ใกล้กับอังกฤษและมีทหารคอยรักษาด่าน จารึกแผ่นนี้ระบุผู้แต่งคือ พระมุนีนายก, “ยิบเซ็ดอ่าน” (อียิปต์?) ในด้านการแต่งกาย ที่ตั้งของประเทศและความชำนาญในการเดินเรือ นอกจากนี้ยังระบุถึงความเชื่อเรื่องโลกหมุนรอบดวงอาทิตย์ จารึกแผ่นนี้ระบุผู้แต่งคือ ขุนธนสิทธิ์, “สระกาฉวน” (ซาระเซน?) ว่ามีจิตใจกล้าหาญใช้เรือกำปั่น และอาศัยอยู่ในประเทศอินเดียโดยมีทหารประจำป้อมปืน จารึกแผ่นนี้ระบุผู้แต่งคือ กรมขุนเดชอดิศร, “ญี่ปุ่น” ในด้านทรงผมและการแต่งกายซึ่งนิยมทำเปียมุ่นและสวมชุด หลากสี จากนั้นระบุถึงที่อยู่อาศัยคือเกาะญี่ปุ่นรวมทั้งความชำนาญในด้านการช่างและ การค้า จารึกแผ่นนี้ระบุผู้แต่งคือ กรมขุนเดชอดิศร, “ชนชาติอาหรับ” ในด้านการแต่งกาย คือ สวมเสื้อสีขาวยาวกรอมข้อเท้าและกางเกงลาย เป็นดั้น จากนั้นกล่าวถึงพิธีกรรมทางศาสนาอิสลามนิกายชีอะห์ ซึ่งมีการลุยเพลิงกรีดเลือดบนศีรษะในช่วงเทศกาลฮุเซ็น โดยเปลี่ยนเครื่องแต่งกายเป็นสีดำ จารึกแผ่นนี้ระบุผู้แต่งคือ กรมหมื่นไกรสรวิชิต, “หุ่มไต้ระกี” (เติร์ก) ว่ามักบริโภคนมเนยจากวัวไม่กินหมู ไว้หนวดเครา จมูกโด่งแหลม รูปร่างสูงใหญ่และมีจิตใจกล้าหาญ เป็นต้น จารึกแผ่นนี้ระบุผู้แต่งคือ กรมหมื่นไกรสรวิชิต, “แขกปะถ่าน” (แขกปาตาน) ว่ามีอาชีพแต่งอูรับจ้าง นิยมไว้หนวดเครา สวมกางเกงผ้าแพรและเสื้อสีขาว โปกผ้าที่ศีรษะ นับถือศาสนาอิสลามนิกายชีอะห์ เป็นต้น จารึกแผ่นนี้ระบุผู้แต่งคือ หลวงชาญภูเบศร์, “แขกจุเหลี้ย” ว่านับถือศาสนาอิสลามทั้งนิกายซุนหนี่และชีอะห์ แต่งกายโดยโปกผ้าสีขาว สวมเสื้อลายและกางเกง อาศัยอยู่ที่เมืองมัทราส คำขายนมโคและบริโภคน้ำตาลโคลกเนย เป็นต้น จารึกแผ่นนี้ระบุผู้แต่งคือ หลวงชาญภูเบศร์, “หุ่มชปีตะสบาก” คือ ชาวรัสเซียที่เมืองปีเตอร์สเบิร์ก ว่าอาศัยอยู่ในดินแดนตะวันตกซึ่งมีอากาศหนาวเย็น ประกอบอาชีพเกษตรกร สวมเสื้อผ้าที่ทำจากหนังแกะหรือห่มหนังแพะซึ่งมีกลิ่นเหม็นสาบ จารึกแผ่นนี้ระบุผู้แต่งคือ พระญาณปริยัติ, “หุ่มช (ตาตา)” ซึ่งเป็นชาวรัสเซียกลุ่มที่เป็นพวกตาตาหรือตาต ว่าอาศัยอยู่ในดินแดนติดกับประเทศจีน แต่งกายโดยนุ่งกางเกงรัดเข็มขัดและสวมเสื้อหนังเสื้อ ด้านในเป็นเสื้อนวมอีกชั้นหนึ่ง ใส่ถุงเท้าและหมวกหนังสัตว์ จารึกแผ่นนี้ระบุผู้แต่งคือ พระญาณปริยัติ, “มอญ” ว่าอาศัยอยู่ที่เมือง

หงสาวดี นุ่งผ้าลายตารางเหมือนชาวพม่า โปกผ้าที่ศีรษะ นิยมสักยันต์ที่ไหล่และหลัง เป็นต้น จารึกแผ่นนี้ระบุว่าผู้แต่งคือ ขุนมหาสิทธิโวหาร, “กระแซ” ว่ามีผิวคล้า นุ่งผ้าขาว มีการอาบยาตามร่างกาย ชำนาญในการล่ากวาง และอาศัยอยู่ในดินแดนที่ขึ้นต่อพุกาม (พม่า) จารึกแผ่นนี้ระบุว่าผู้แต่งคือ พระสมบัตินบาล, “เงี้ยว” ว่าอาศัยอยู่ที่เมืองแสนหวี มักเดินทางไปค้าขายที่เชียงใหม่และเชียงรุ่ง สวมเสื้อผ้าแบบจีน เก้าผมมวย โปกผ้า นิยมบริโภคเป็ด, ไก่ และหมูเค็ม จารึกแผ่นนี้ระบุว่าผู้แต่งคือ ขุนมหาสิทธิโวหาร, “พม่า” ว่าผมขมวดเหมือนมอญ นุ่งผ้ารัดเอว นิยมสักบริเวณไหล่และขา สวมกำไลที่ข้อมือทั้งสองข้าง สอดแผ่นทองคำเป็นต่างหู ขุนนางจะสวมเสื้อและหมวกสีดำเมื่อออกศึก จารึกแผ่นนี้ระบุว่าผู้แต่งคือ พระยาบำเรอบริรักษ์, “แขกอินดู” ว่าชอบไว้หนวดเครา แต่งกายสวยงาม สวมกางเกงมีศรรู เสื้อจีบเอว และใส่หมวกปีกปกปลาย เป็นต้น จารึกแผ่นนี้ระบุว่าผู้แต่งคือ หลวงศรีอัสวเดช, “มลายู” ในด้านการแต่งกายว่าสวมเสื้อ, โปกผ้า, คาดเข็มขัดและเหน็บกริชที่เอว จากนั้นอธิบายถึงพิธีกรรมว่ามีการเข้าสู่หراءเพื่ออ่านลำนำตามหลักศาสนาอิสลาม จารึกแผ่นนี้ระบุว่าผู้แต่งคือ กรมหมื่นไกรสรวิจิต, “พราหมณ์อินดู” ว่านุ่งห่มผ้าสีขาว เก้าผมมวยและเจิมหน้าผาก ส่วนความเชื่อทางศาสนามีการถือศีล, ศาขายมนต์บูชาพระศิวะ, ไม่กินเนื้อ และรอบรู้ไตรเพท จารึกแผ่นนี้ระบุว่าผู้แต่งคือ นายขุนหมหาดเล็ก ปลัดวัดโมลีโลก, “พราหมณ์รามเสร์” ว่านับถือพระศิวะ มีความชำนาญในเวทมนตร์ แต่งกายโดยนุ่งห่มผ้าสีขาว คาดสายธูราใส่ต่างหู และสวมเสื้อครุยในการสะเดาะเคราะห์ เป็นต้น จารึกแผ่นนี้ระบุว่าผู้แต่งคือ พระเทพกระวี, “จาม” ว่ามีลักษณะคล้ายคนเขมร ผิวดำ อาศัยอยู่บริเวณเมืองละแวก เวลาฆ่าสัตว์ใช้วิธีการเชือดคอ ในด้านการแต่งกายมีการโปกผ้า สวมเสื้อลาย นุ่งผ้ากรอมเชิงและเหน็บกริชที่เอว จารึกแผ่นนี้ระบุว่าผู้แต่งคือ ขุนชนสิทธิ, “ลาววน” ว่าเป็นชาวทริภุญไชย นิยมสักบริเวณขาและพุงเหมือนคนพม่า ใส่ต่างหูทำจากทองเนื้อแปด โปกผ้าที่ศีรษะ สวมกำไลข้อมือทั้งสองข้าง และมีประเพณีการแอ้วสาว เป็นต้น จารึกแผ่นนี้ระบุว่าผู้แต่งคือ พระยาบำเรอบริรักษ์, “ห้วยหุย” ว่าไม่มีผู้ใดเคยเห็นคนพวกนี้ แต่เป็นเพียงการเล่าต่อกันมาว่าอาศัยอยู่ติดกับประเทศจีน มีการแต่งกายโดยสวมเสื้อสีแดง นุ่งกางเกงมีรัดประคด ใส่รองเท้าปลายอ่อน และสวมหมวกสักหลาด จารึกแผ่นนี้ระบุว่าผู้แต่งคือ ขุนชนสิทธิ, “เกาหลี” ว่าเกล้าผมมวย ไว้หนวดเคราที่คาง แต่งกายงดงาม สวมเสื้อและกางเกงแพร ใส่หมวกลักษณะคล้ายหมวกจ้าว อีกทั้งระบุถึงที่ตั้งของประเทศว่าอยู่ใกล้เมืองเทียนสิน จารึกแผ่นนี้ระบุว่าผู้แต่งคือ ขุนชนสิทธิ, “ญวน” ว่า สวมเครื่องแต่งกายแบบจ้าว ผู้ที่เป็นเจ้านายจะนั่งถือพัดบนเปลหาม อุปนิสัยเป็นคนมีมายามาก แต่ชำนาญในด้านช่างไม้ นิยมบริโภคเนื้อจระเข้ อาศัยอยู่ริมน้ำและเขี้ยวชาญในการเดินเรือ จารึกแผ่นนี้ระบุว่าผู้แต่งคือ กรมขุนเดชอดิศร, “เขมร” ว่ามีผิวดำ นับถือศาสนาพุทธ อาศัยอยู่ในประเทศกัมพูชาซึ่งเป็นเมืองขึ้นของสยาม แต่งกายโดยนุ่งผ้าปุม สวมเสื้อสีคราม คาดแพรญวนที่เอว และไว้ผมทรงดอกกระพุ่ม จารึกแผ่นนี้ระบุว่าผู้แต่งคือ หลวงลิขิตปรีชา และ “ลิวจิว” ว่ามีการเกล้าผมมวยเหมือนลูกเด็ก สวมเสื้อสีหมากสุกยวกลุมเข้า โปกศีรษะ บ้านเมืองตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกและมีการถวายบรรณาการแด่จีน จารึกแผ่นนี้ระบุว่าผู้แต่งคือ หลวงลิขิตปรีชา เป็นต้น

เมื่อเทียบเคียงกับจิตรกรรมฝาผนังในช่วงเวลาดังกล่าว อาทิวัดบางขุนเทียนนอก ปรากฏชนต่างภาษา ได้แก่ พราหมณ์รามเมศวร์, เขมร, สตรีลาววน, ชายชาวจาม, สตรีเกาหลี, ชายชาวอาหรับ, สตรีชาวจีน, สตรีแขกจุฬัน, บุรุษชาวญี่ปุ่น, ชายชาวพม่า, สตรีมลายู, สตรีกะเหรี่ยง, ชายชาวกะเหรี่ยง, ชายอาฟริกัน, สตรีกระแซ, สตรีชาวห้วยหุย, ชายแขกปะถ่าน, สตรีคอดชิ, บุรุษคอดชิ, ชายชาวมอญ, สตรีชาวมอญ, สตรีชาวลิวจิว, ชายชาวชิปเซินอ่าน, สตรีชาวไทย, และชายชาวไทยและวัดบางน้ำผึ้งนอก อาทิ ชายชาวอินดู, สตรีชาวมอญ, ชายและบุรุษชาวไทย เป็นต้น

บริบททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมสยาม พ.ศ. 2325-2394

สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เนื่องจากเป็นช่วงระยะของการก่อสร้างตัวและไทยยังต้องทำสงครามกับพม่า ทำให้ฐานะของประเทศไม่มั่นคงนัก พระองค์จึงสนับสนุนให้ทำการค้ากับต่างประเทศ เช่น จีนและโปรตุเกส แต่ครั้นปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 เป็นต้นมา เศรษฐกิจของประเทศนับว่าฟื้นตัวขึ้นมาจากเดิมมาก การเกษตรซึ่งเป็นอาชีพหลักของประชาชนในช่วงระยะนี้ ขยายตัวเพิ่มขึ้นเช่นเดียวกับการค้ากับต่างประเทศ การค้ากับต่างประเทศในสมัยรัชกาลที่ 1 ทำการค้าสำเภา ส่วนใหญ่จะทำการค้ากับจีน นอกจากนี้ ยังมี ชาว มลายู อินเดีย ดังนั้น เพื่อความสะดวกในการค้า จึงทรงแต่งตั้งชาวจีนให้ดำรงตำแหน่งขุนนาง เป็นพระยาโชฎีกาหรือราชเศรษฐี ตำแหน่งเจ้ากรมท่าซ้าย เพื่อติดต่อการค้ากับจีน และทรงแต่งตั้งผู้นับถือศาสนาอิสลามให้เป็นพระยาจุฬาราชมนตรี ตำแหน่ง กรมท่าขวา เพื่อติดต่อกับการค้ากับมลายู ชาว อินเดีย และอาหรับ การค้ากับต่างประเทศในสมัยรัชกาลที่ 2 ได้มีการจัดสำเภาไทยไปค้าขายกับประเทศต่าง ๆ ในเอเชียกว่าร้อยลำ

นอกจากนั้นการค้ากับชาวตะวันตก เช่น โปรตุเกส อังกฤษ สหรัฐอเมริกา ฮอลันดา ซึ่งกิจการการค้าของหลวงนั้น พระเจ้าลูกยาเธอกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ (รัชกาลที่ 3) ทรงเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงสำคัญจนได้รับพระราชทานสมญานามว่า "เจ้าสัวกรมท่า" ในสมัยนี้ อังกฤษได้ส่งจอห์น ครอว์เฟิร์ด เข้ามาเจรจาเรื่องการค้ากับไทย ขอให้ยกเลิกการผูกขาดพระคลังสินค้า และให้กำหนดภาษีขาเข้าและขาออกให้แน่นอน แต่ก็ไม่สามารถตกลงกันได้การค้ากับต่างประเทศในสมัยรัชกาลที่ 3

ชนต่างภาษายังมีบทบาทหลายประการในสังคมสยาม ระหว่างปี 2325 - 2394 อาทิ ครั้งพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เสด็จพระราชดำเนินประพาศนิคมรอบพระนครภายหลังพระราชพิธีบรมราชาภิเษก มีทหารกรมกองต่าง ๆ โดยเฉพาะกองชนต่างภาษา "...กรมอาชียี่ปุ่นถือขวานจีนหมู่หนึ่ง... กรมอาษาจามถือหอกคู่ กรมแขกมูหงิด (หมายถึงชนชาติบูกิส (Bugis) ในเกาะเซลีเบส แต่งกายแบบมลายู มีภาษาเป็นของตนเอง มีชื่อเสียงว่าเป็นนักรบที่มีความกล้าหาญมาก เข้ามาเป็นทหารอาสาและรับจ้างสมัยอยุธยา ใช้กริชเป็นอาวุธ เดินเรือและค้าขายเก่ง อ้างใน ศิริรังษ์ วังศพาทย์, 2550 : 155) สรวมเสี้ยววิลาด โทกผ้าตะบิดรีวทองเหน็บกฤษหมู่หนึ่ง..." (พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (จำ บุนนาค) จากต้นฉบับเขียนของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ พร้อมคำอธิบายเพิ่มเติม : 2553, 13) ในครั้งแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า กล่าวถึงบทบาทของชนต่างภาษาเรื่องโปรดให้ยกทัพไปช่วยอังกฤษรบพม่า "ครั้นมาถึงเดือน 6 ปีวอก จศกศักราช 1186 ฝ่ายกองมอญไปสืบราชการ กลับเข้ามาแจ้งว่าอังกฤษขึ้นไปได้ถึงเมืองย่างกุ้ง แล้วจึงทรงพระราชดำริว่า จะต้องให้มีกองทัพไปขัดทัพฝรั่งราชการอยู่...ทั้ง 3 ทัพนี้ไปบอกข่าวไปว่าจะไปช่วยอังกฤษ..." (พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3, 2438 : 4) และ เจ้าเมืองบังกลาให้ทำหนังสือสัญญาค้าขายกับพม่า "...ครั้นมาถึง ณ วันเดือน 12 แรม 9 ค่ำ เจ้าเมืองบังกลา (มณฑลเบงกอล) มีหนังสือมาให้การะฝัดซึ่งเป็นเรสลิเดนอยู่เมืองอังวะทำหนังสือสัญญาค้าขายอีก 4 ข้อ..." (อ้างแล้ว, 16) เป็นต้น

การนำเสนอภาพจิตรกรรมฝาผนังในศาสนสถานร่วมสมัยดังกล่าวนี้ จึงเป็นหลักฐานเด่นชัดถึงความหลากหลายทางชาติพันธุ์วรรณนาในกรุงเทพมหานครช่วงต้นรัตนโกสินทร์ ระหว่างปี พ.ศ. 2325-2394 อันเป็นผลจากการปรับนโยบายการค้าของชนชั้นนำสยามในช่วงเวลาดังกล่าวและการขยายปริมณฑลทางการค้าและพาณิชย์ครอบคลุมในกิจการพาณิชย์อื่น ๆ ในสังคม พร้อมทั้งความมั่นคงเป็นปึกแผ่นในอำนาจและสิทธิธรรมของราชวงศ์จักรี

นอกจากจิตรกรรมฝาผนังแล้ว หลักฐานร่วมสมัยที่น่าเสนอภาพชนต่างภาษาในช่วงเวลาดังกล่าวอาทิ “คำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์” (สมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงพระนิพนธ์ไว้ในคำนำว่า ในเรื่องโวหารนั้น หนังสือเล่มนี้สังเกตได้ว่าแต่งในราวสมัยรัชกาลที่ 2 - รัชกาลที่ 3 เพราะถ้าเทียบสำนวนกับหนังสือรุ่นสุโขทัย อย่างไตรภูมิพระร่วง หรือหนังสือรุ่นอยุธยา ซึ่งเห็นชัด ว่าหนังสือนางนพมาศใหม่กว่าอย่างแน่นอน และยังมีที่จับผิดในส่วนของเนื้อหา ที่กล่าวถึงชาติฝรั่งต่างๆ โดยเฉพาะอเมริกัน ซึ่งเพิ่งเกิดใหม่ สมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงกราบทูลรัชกาลที่ 5 ว่าหนังสือที่ปรากฏนี้คงไม่ได้เก่าขนาดสุโขทัยเป็นแน่ รัชกาลที่ 5 ก็ทรงเห็นอย่างนั้น แต่มีนักปราชญ์รุ่นก่อนๆ เช่นรัชกาลที่ 4 หรือ กรมหลวงวงศาธิราชสนิท เชื่อว่าน่าจะมีตัวฉบับเดิมที่เก่าแก่ แต่ต้นฉบับอาจชำรุดขาดไป มาถึงสมัยรัตนโกสินทร์จึงมีการแก้ไขเพิ่มเติมให้สมบูรณ์เท่าที่จะทำได้ และเล่าสืบกันมาว่าในครั้งรัชกาลที่ 3 ได้ทรงพระราชนิพนธ์แทรกไว้ตอนหนึ่ง คือ ตอนที่ว่าด้วย “พระศรีมหาโพธิ์สถลลงปัญญา นางนพมาศ” จนจบ “นางเรวดีให้โอวาทของนพมาศ” ซึ่งกินเนื้อที่ ราว 1 ใน 3 ของเรื่อง) กล่าวถึงชนต่างภาษามากกว่า 60 กลุ่มชน ดังต่อไปนี้

“...ข้าพเจ้าน้อยผู้ชื่อศรีจุฬาลักษณ์ จะจำแนกชาติภาษาต่าง ๆ ต่อกันไป คือ ภาษาไทย 1, ลาวภาษา 1, ลาวน้ำหมึกภาษา 1, ลาวลื้อภาษา 1, ลาวเงี้ยวภาษา 1, ลาวทรงดำภาษา 1, ลาวทรงขาวภาษา 1, เขมรกำพุชาภาษา 1, เขมรดงภาษา 1, เขมรละมดภาษา 1, เขมรชวยภาษา 1, พม่าภาษา 1, รามัญภาษา 1, ทวายภาษา 1, กระแซภาษา 1, ยะไข่ภาษา 1, ไทยใหญ่ภาษา 1, ดองซู่ภาษา 1, พราหมณ์วียักษ์ภาษา 1, พราหมณ์เวรัมพะเศรภาษา 1, พราหมณ์อะวะตารภาษา 1, พราหมณ์บรมเทสันตรีภาษา 1, พราหมณ์พญารีภาษา 1, พราหมณ์พฤติบาศภาษา 1, พราหมณ์พาราณสีภาษา 1, พราหมณ์อรรดิสะณเวศภาษา 1, แยกกอหรับภาษา 1, แยกมหันภาษา 1, แยกสุหนี่ภาษา 1, แยกมั่งกะลีภาษา 1, แยกมะเลลาภาษา 1, แยกชูร่าภาษา 1, แยกสุขุขภาษา 1, แยกมลาญภาษา 1, แยกมุนังคภาษา 1, แยกชวาภาษา 1, แยกจามภาษา 1, แยกพฤทษภาษา 1, ฝรั่งเศสภาษา 1, ฝรั่งเศสวิลันดาภาษา 1, ฝรั่งเศสอังกฤษภาษา 1, ฝรั่งเศสพุทะเกตภาษา 1, ฝรั่งเศสมะลิกันภาษา 1, ฝรั่งเศสบันหยอดภาษา 1, ฝรั่งเศสกระหนี่ภาษา 1, ฝรั่งเศสสี่ส้องภาษา 1, หรดภาษา 1, สิงหลภาษา 1, ญี่ปุ่นภาษา 1, ลิขิวภาษา 1, เกาหลีภาษา 1, คิชะसानภาษา 1, จีนฮ้อภาษา 1, จีนตาดภาษา 1, แกวญวนภาษา 1, ม้อยภาษา 1, ยางแดงภาษา 1, กะเหรี่ยงภาษา 1, ละว้าภาษา 1, ข้าบภาษา 1, เงาะภาษา 1, และมนุษย์ภาษา เล็กน้อยมีบ้านเมืองบ้าง อยู่ป่าอยู่ภูเขาบ้าง ยังมีมากกว่ามากเป็นแต่สมมุติเรียกกันว่าชาติภาษา”

สรุปผล : ชนต่างภาษาในทัศนะของชนชั้นนำสยาม

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทั้งวัจนภาษาและอวัจนภาษาอันกล่าวถึงชนต่างภาษาในสยามตั้งต้นกรุงรัตนโกสินทร์ที่แสดงถึงทัศนะของชนชั้นนำสยามต่อชนต่างภาษาที่สำคัญดังต่อไปนี้ รูปพรรณสัณฐาน การแต่งกายของแต่ละชนต่างภาษา ถิ่นฐาน ภูมิ ความเชื่อ ความคิดที่แตกต่าง และความสามารถ ความชำนาญ เฉพาะด้านของชนต่างภาษา ดังนี้

ด้านรูปพรรณสัณฐานหรือบุคลิกภาพภายนอกที่ชนชั้นนำสยามรับรู้ถึงอัตลักษณ์หรือตัวตนของชนต่างภาษา อาทิ ผมหักดำจนเป็นเอกลักษณ์ของชนแอฟริกา จมูกแหลม เกราะงุ้มของหรั่งได้ระเก้ หนวดเคราดำหนานากิ้ว ของแขกปะถ่าน ผิวกายคล้ำหยาบ ฟันแข็งแรงของชาวกระแซ หนวดเคราดำกลบแก้้ม ของชาวแขกฮินดู หนวดเคราดกเพื่อยคางของชาวเกาหลี่ ผิวกายดำคล้ำเหมือนหมึกของจามและเขมร แต่ชนลัวจิวกลับมีผิวสีคราม

ด้านการแต่งกายของแต่ละชนภาษา เป็นอัตลักษณ์ที่พบเห็นอย่างชัดเจนและแสดงถึงลักษณะทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น แตกต่างของชนต่างภาษา อาทิ คอคชี่และอิตาเลียนจะแต่งกายคล้ายพวกอังกฤษ ชาวฝรั่งเศสนิยมห้อยนาฬิกาจนเป็นเอกลักษณ์ ส่วนหรั่งปิยสววก นิยมนุ่งห่มหนังแพะกลืนหมื่นสาบ ส่วนชาวมอญ นิยมนุ่งผ้าลายเหมือนชาวอังวะ มลายุนิยมคาดกริช ส่วนชาวจีนผมยาวเปีย เป็นต้น

ด้านถิ่นฐาน ภูมิลำเนา อาทิ พวกหรั่งปีตสววก อาศัยในถิ่นที่หนาวมากต้องนอนอิงไฟ มีหิมะตก ชาวฝรั่งเศสอยู่ใกล้อังกฤษ และชนกลุ่มไทยที่อยู่ชยาเป็นคนที่ยิ่งใหญ่ เป็นต้น

ด้านความเชื่อ ความคิดที่แตกต่างกันของชนต่างภาษา อาทิ คอคชี่ เป็นคริสต์ชน ชนยิบเซ็ดอ่านเชื่อว่าโลกหมุนรอบดวงอาทิตย์ ซึ่งชนชั้นนำสยามสมัยนั้นเห็นว่าเป็นมิจจาทิฐูเช่นเดียวกับชนแขกปะถ่าน ส่วนชนอาหรับ นับถือศาสนาอิสลาม นิยมกรีดหัว เต็นตบอก ลุยเพลิง เช่นเดียวกับพวกแขกจุหลี่ญี่ จามและมลายู ส่วนพวกมอญ นิยมสักร่างกาย ส่วนกระแซนิยมสักบริเวณขาเช่นเดียวกับลาวยวน พม่านิยมสักที่ไหล่ พุง ขา ส่วนพราหมณ์ฮินดูและพราหมณ์รามเมศวร์นับถือพระศิวะรอบรู้ไตรเพทและเป็นมังสวิวัติ ตรงข้ามกับพวกหู้หู้หู้ที่เป็นแขกแต่นิยมกินเนื้อหมู เป็นต้น

ด้านความรู้ ความชำนาญเฉพาะชนต่างภาษา อาทิ ชาวจีนและเงี้ยวชำนาญเรื่องค้าขาย ชาญวนชำนาญเรื่องช่างไม้ เคนเรือเช่นเดียวกับคอคชี่ ส่วนลาวยวน ชำนาญเรื่องขับโคลงซอ แอ้วสาว แขกจุหลี่ญี่ชำนาญเรื่องรีดนมวัวขาย ส่วนสระระกาจวน ชำนาญเรื่องเดินเรื่อง กำป็นสามเสา และการวัดแดด น้ำ ไฟ พวกยิบเซ็ดอ่าน เรื่องการช่าง ฝรั่งเศสชำนาญเรื่องทหารซิปปาย และพราหมณ์รามเมศวร์ชำนาญเรื่องการสะเดาะเคราะห์ เป็นต้น

โดยชนชั้นนำผู้แต่งโคลงประกอบภาพชนต่างภาษาที่บ้านหน้าต่างศาลาราย วัดพระเชตุพนฯ ทั้ง 32 อัน สะท้อนถึงอัตลักษณ์ ตัวตนของชนต่างภาษาทั้ง 32 อย่างชัดเจนนั้น ได้แก่ **กรมหมื่นนุชิตชิโนรส** ทรงนิพนธ์ถึงชนลังกา และสยาม **เจ้าจิตรนุกูล** นิพนธ์ถึงชนแอฟริกันและคอคชี่ (คัซด์) **พระญาณปริยัติ** นิพนธ์ถึงกลุ่มอิตาเลียนและตาดาทรุช **ขุนรณสิทธิ** นิพนธ์ถึงชนฝรั่งเศส สระกาจวน จาม และหู้หู้หู้ **พระมุนีนายก** นิพนธ์ถึงชนยิบเซ็ดอ่าน (อียิปต์) **กรมขุนเดชอดิศร** นิพนธ์ถึงชนญี่ปุ่น ญวน และอาหรับ **กรมหมื่นไกรสรวิชิต** นิพนธ์ถึงชนหรั่งได้ระเก้ (เดิร์ก) แขกปะถ่าน **หลวงชาญภูภิบาล** นิพนธ์ถึงแขกจุหลี่ญี่ **หรั่งปีตสววก** (รัสเซย์) **ขุนมหาสิทธิโวหาร** นิพนธ์ถึงชนมอญ **พระสมบัตินาถ** นิพนธ์ถึงชนกระแซ **ขุนมหาสิทธิโวหาร** นิพนธ์ถึงชนเงี้ยว **พระยาบำเรอบริรักษ์** นิพนธ์ถึงลาวยวน **แขกฮินดู** พม่า **หลวงศรีอักษรเดช** นิพนธ์ถึงชนแขกฮินดู **พระเทพกระวี** นิพนธ์ถึงชนพราหมณ์รามเมศวร์ **หลวงลิขิตปรีชา** นิพนธ์ถึงชนลัวจิว และนายหนู **มหาดเล็ก ปลัดวัดโมลีโลก** นิพนธ์ถึงพราหมณ์ฮินดู รวมผู้นิพนธ์ทั้งสิ้น 16 บุคคลด้วยกัน

ข้อเสนอแนะ

ด้วยข้อจำกัดทางหลักฐานที่เป็นเพียงโคลงภาพเล่าเรื่อง 2 บท การบรรยายอันสะท้อนถึงทัศนะของชนชั้นนำสยามทั้ง 16 ท่านจึงจำกัดด้านปริมาณ แต่เนื้อหาที่สังเคราะห์สรุปได้ทั้ง 5 ประเด็นได้แก่ รูปพรรณสัณฐาน การนุ่งห่ม แต่งกาย ถิ่นฐานและภูมิภานาที่มา ความเชื่อ ความคิดที่แสดงออก และความรู้ความสามารถความชำนาญเฉพาะชนต่างภาษาอันแสดงถึงอัตลักษณ์และตัวตนที่เด่นชัดผ่าน โคลงและภาพเล่าเรื่องในนานาทัศนะของชนชั้นนำสยามในช่วงเวลาดังกล่าว

จะเห็นได้ว่า สังคมสยามระหว่าง พ.ศ. 2325-2394 จึงมิได้มีแต่ชนชาวไทย ชาวจีน หรือตะวันตกเท่านั้น หากแต่มีชาติพันธุ์ภาษาใดภาษาหนึ่งเพียงชาติพันธุ์เดียว ชนต่างภาษาเหล่านี้ก็กลับมีบทบาทแผ่ร่นร่วมเคลื่อนไหวขับเคลื่อนไปพร้อมกันภายใต้พลวัตแห่งสังคมสยาม ความหลากหลายหลบลี้หนีสูญกลืนผสมในช่วงสมัยแห่งการสร้างตัวตน “คนไทย” อัตลักษณ์ใหม่ที่เป็นสากลในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ด้วยนโยบาย เชื่อผู้นำชาติพันธุ์ (สายชล สัตยานุรักษ์: 2545) ซึ่งผลจากนโยบายนี้มีทั้งที่พลวัตทางประวัติศาสตร์และการสูญหายกลายพันธุ์ของอัตลักษณ์ชนต่างภาษาไป

บรรณานุกรม

กฤษณา พิณศรี. (2540). “การวิเคราะห์อิทธิพลศิลปะและวัฒนธรรมตะวันตกที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังในรัช สมัย ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว : กรณีศึกษาเฉพาะจิตรกรรมฝาผนัง ในพระอุโบสถของวัดโพธิ์นิมิตร สถิตมหาสีมาราม กรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. ศิลปศาสตร์ (ประวัติศาสตร์ศิลป์) มหาวิทยาลัยศิลปากร. บัณฑิตวิทยาลัย.

กฤษณศักดิ์ กัณฐสุทธิ. (2527). การศึกษาสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยสมัยรัชกาลที่ 3 จากภาพจิตรกรรมฝาผนัง ภายในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. ศิลปศาสตร์ (โบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์) มหาวิทยาลัยศิลปากร. บัณฑิตวิทยาลัย.

คณะสงฆ์วัดพระเชตุพน; นิยะดา ชีระเนตร, บรรณาธิการ. (2544). **ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน**, กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง

แอนด์พิบลิชซิ่ง.

คิมโกะ มัทชुरา. (2547). **ความสำคัญของภาพนรกในจิตรกรรมฝาผนังสมัยรัชกาลที่ 1**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. อักษรศาสตร์ (ไทยศึกษา) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. บัณฑิตวิทยาลัย.

ทวีศักดิ์ เผือกสม. (2546). **คนแปลกหน้านานาชาติของกรุงสยามใน “โครงต่างภาษา” ที่วัดโพธิ์**. กรุงเทพฯ: มติชน.

นางนพมาศหรือตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์. (2513). กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณการ.

นิธิ เอียวศรีวงศ์.(2543). **กรุงแตก, พระเจ้าตากฯ และประวัติศาสตร์ไทย: ว่าด้วยประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์นิพนธ์**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: มติชน.

พรณี บัวเล็ก. (2545). **ลักษณะของนายทุนไทย ในช่วงระหว่าง พ.ศ.2457-2482: บทเรียนจากความรุ่งโรจน์สู่โศกนาฏกรรม**. กรุงเทพฯ: พันธกิจ.

พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (จำ บุนนาค) จากต้นฉบับเขียนของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ พร้อมคำอธิบายเพิ่มเติม. (2553). กรุงเทพฯ: หจก. สามลดา.

พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3. (2438). กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

มาโนช พรหมปัญโญ. (2544). “การเรื่องอำนาจของราชวงศ์คองบอง 1752-1776”. วิทยานิพนธ์ระดับอักษรศาสตร มหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ลักขณา มัญมณี. (2544). “การศึกษาภาพสะท้อนทางวัฒนธรรมจากภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องพระราชพิธีสิบสองเดือน วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม กรุงเทพมหานคร”.

วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. ศิลปศาสตร์ (วัฒนธรรมศึกษา) มหาวิทยาลัยมหิดล. บัณฑิตวิทยาลัย.

สายชล สัตยานุรักษ์. (2545). ความเปลี่ยนแปลงในการสร้าง “ชาติไทย” และ “ความเป็นไทย” โดย หลวงวิจิตรวาทการ. กรุงเทพฯ: มติชน.

สุนทร ชุตินทรานนท์ และคณะ. (2552). ชาตินิยมในแบบเรียนไทย. กรุงเทพฯ: มติชน.

สุพจน์ สุวรรณภักดี.(2533). “การศึกษาจิตรกรรมฝาผนังวัดสวนวาริพัฒนาราม บ้านหัวหนอง ตำบลหัวหนอง อำเภอบ้านไผ่จังหวัดขอนแก่น”. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. ศิลปศาสตร์ (ไทยคดีศึกษา-เน้นมนุษยศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. บัณฑิตวิทยาลัย.